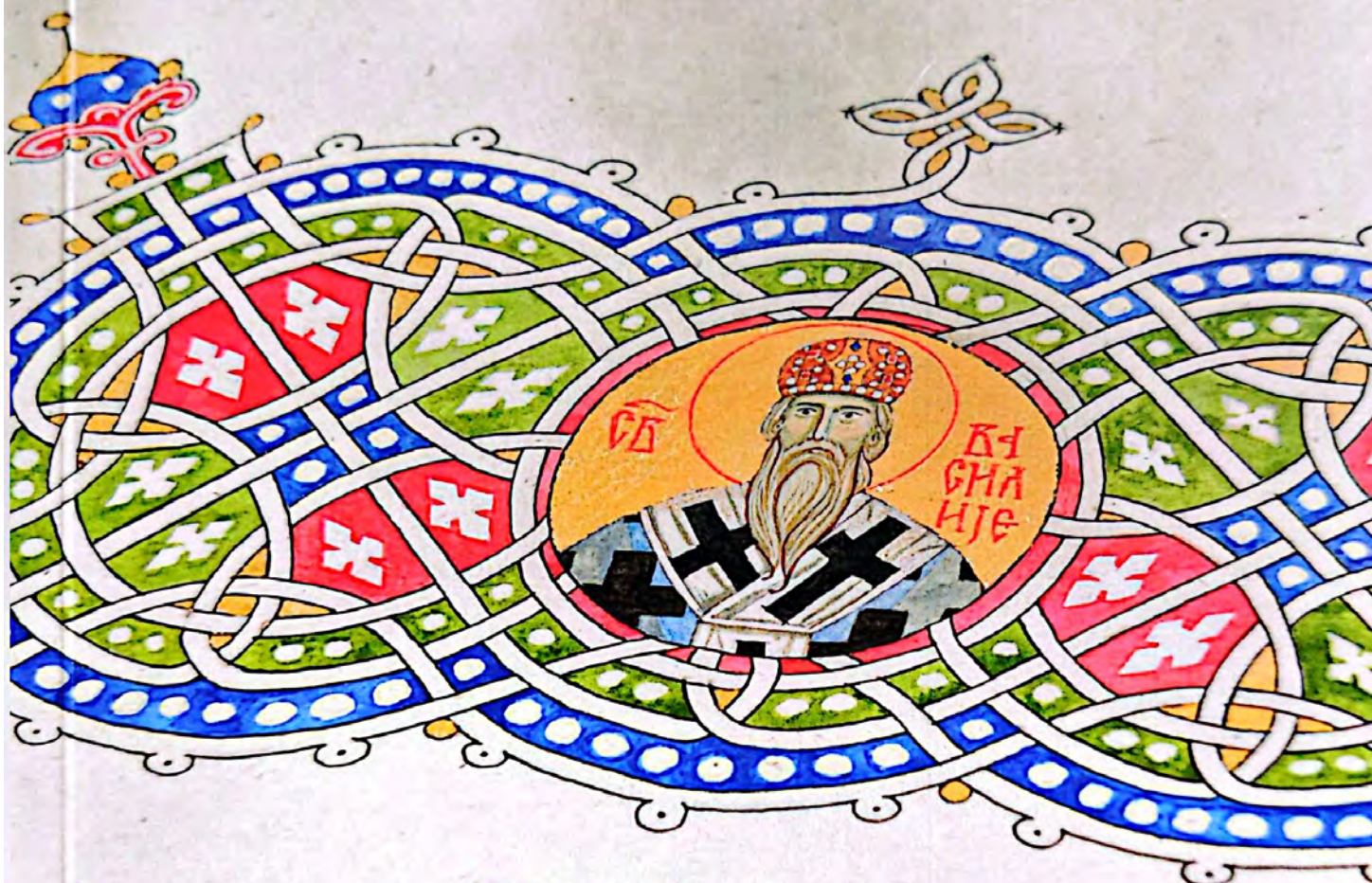

ВНАДОГЛЯ

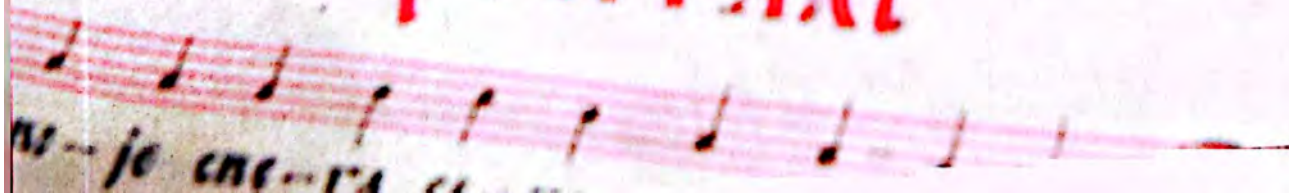
ISSN 1840-149X

КАСРШЫН КРОІ 89 ✦ ГОД 80 ✦ 2023
САКОРНИК ЕПАРХІЈЕ ЗАХУМІСКО-ХЕРЦЕГОВИНСКЕ И ПРИМОРСКЕ

тропар

ТВОРИШКИ И ОТВОРИШКИ
ЧЕТВРТИ ГЛАС

САДРЖАЈ:

Јереј Марко Гојачић ЕВХАРИСТИЈА У ПРВОЈ ПОСЛАНИЦИ КОРИНЋАНИМА АПОСТОЛА ПАВЛА	5
Јован Пантелејмон Манусакис БРАК И СЕКСУАЛНОСТ У СВЈЕТЛУ ЕСХАТОНА: ДИЈАЛОГ ИЗМЕЂУ ПРАВОСЛАВНЕ И РЕФОРМАТОРСКЕ ТЕОЛОГИЈЕ	37
Дражен Тупањанин БЛАГОВИЈЕСТИ	59
Др Стивен Шумејкер НОВИ КАСНОАНТИЧКИ АРАПСКИ АПОКРИФ: КУР'АН	65
Миља Тупањанин СЛОВО НА БОЖИЋНОМ КОНЦЕРТУ У МОСТАРУ	81
Мср Лазар Радан ЧИТУЉА МИТРОНОСНОМ АРХИМАНДРИТУ НИФИФОРУ ДУЧИЋУ У БОСАНСКОЈ ВИЛИ	87
протонамесник др Борис Фајфрић РАНОХРИШЋАНСКИ МУЧЕНИЦИ НА ПОДРУЧЈУ СРЕМА	93
Др спец. Вања Продић ПРОБЛЕМ ЧЕДОМОРСТВА У ЦРКВЕНО-КАНОНСКОМ ПРЕДАЊУ	107
др Горан Комар ОКРУЖНИЦА ИГУМАНА МАНАСТИРА САВИНА АРСЕНИЈА (МИЛУТИНОВОГ) ИЗ ДРУГЕ ЧЕТВРТИНЕ XVIII ВИЈЕКА -ПРИЛОГ ДАТИРАЊУ-	115
Дражен Тупањанин ПОЗДРАВНА БЕСЈЕДА НА КОНЦЕРТУ ПОВОДОМ 130. ГОДИШЊИЦЕ ТРЕБИЊСКОГ ЦРКВЕНОГ ХОРА	123
Ивана Хрњез ПОКЛОН СПОМЕНИЦА – ТРОПАР СВЕТОМ ВАСИЛИЈУ ТВРДОШКОМ И ОСТРОШКОМ ЧУДОТВОРЦУ – ЊЕГОВОЈ СВЕТОСТИ ПАТРИЈАРХУ СРПСКОМ ПОРФИРИЈУ ПОВОДОМ 130 ГОДИНА ОД ОСНИВАЊА ЦРКВЕНОГ ХОРА СВЕТИ ВАСИЛИЈЕ ТВРДОШКИ И ОСТРОШКИ ИЗ ТРЕБИЊА	129

Мср Лазар Радан

ЧИТУЉА МИТРОНОСНОМ АРХИМАНДРИТУ НИЋИФОРУ ДУЧИЋУ У БОСАНСКОЈ ВИЛИ

Сажетак: Архимандрит Нићифор Дучић (1832–1900), рођени Требињац, био је један од најзначајнијих Херцеговаца. У претходној години навршило се 190 година од његовог рођења, што није значајније обиљежено у оквиру наше историографске науке. Овај вриједни син кршевите Херцеговине био је црквени великодостојник – митроносни архимандрит, врсни теолог, академик, историчар цркве, али и устанички агент и командант. Својим заслугама је вишеструко задужио нашу цркву и народ. Након пуних 67 година живота, упокојио се 5. марта (по новом календару) 1900. По његовој смрти, *Босанска Вила* му је издала читуљу у броју 4 из 1900. године. Управо та читуља предмет је овог рада, који је написан на основу научне методологије, са циљем да се укаже и на тај битан „осврт“ овог значајног листа на лик и дјело архимандрита Дучића.

Кључне ријечи: читуља, *Босанска Вила*, Требиње, црква, Нићифор Дучић, српство.

Кратки биографски подаци

Нићифор Дучић родио се на Аранђеловдан, 21. новембра, 1832. у селу Луг, надомак Требиња. Његови родитељи, мајка Сара и отац Јефто били су пољопривредници и примарно се бавили земљорадњом. Своје дјетињство, Дучић је углавном проводио у манастиру Дужи, код стрица Јевстатија.¹ Ту је изучио „буквар, псалтир и часловац“ и замонашио се 1849.² Четири године након монашења уписао је београдску Богословију. Окончао је 1857. као државни питомац. Одмах по окончању Богословије,

1 Јевстатије Дучић био је игуман манастира Дужи у периоду од 1849. до 1864. За вријеме његове управе, 1855. сазидаана је велика манастирска црква посвећена Покрову пресвете Богородице. (Нићифор Дучић, *Историја Српске православне цркве од првих десетина VII в. до наших дана и други књижевни радови*, (Гацко: ДОБ, 2002), 217).

2 Јован С. Радојчић, *Срби западно од Дунава и Дрине*, том 1, А-3, (Нови Сад: Прометеј, 2009), 1085.

вратио се у Херцеговину, у манастир Дужи. Ту је исте 1857, заједно са архимандритом Серафимом Перовићем³, основао школу⁴, у којој је био предавач. Исту професију имао је и пар година касније у манастиру Житомислић. Током 1861. вратио се у Дужи и прикључио се устанку војводе Луке Вукаловића, поставши командант одреда. Био је и секретар војводе Вукаловића и са те позиције је учествовао у преговорима током 1861. између устаника и Турака. Убрзо, након размирица са Вукаловићем, прешао је у Црну Гору, на Цетиње.⁵ Ту је вриједно радио на подизању школа и напретку школства. Његова највећа заслуга и најзначајнији подухват било је отварање Привремене Богословије на Цетињу 1863.⁶ У том временском периоду добио је чин архимандрита.⁷

³ Њихов најзначајнији ученик у школи у Дужима био је Матија Перовић, потоњи архимандрит и игуман (1866–1887) ове светиње, Мелетије Перовић. (Лазар Радан, „Архимандрит Мелетије Перовић – између душког калуђера и устаничког војводе“, рад у рукопису, 3).

⁴ Познат је податак о ком је још Владимир Ђоровић писао да су осим сарајевске, у Босни и Херцеговини постојале још двије школе које су радиле прије XIX вијека, и то у Мостару и Требињу. (Владимир Ђоровић, *Босна и Херцеговина*, (Београд: СКЗ, 1925), 128). Осим тога, основна школа, коју су према једном податку основали Нићифор Дучић и Серафим Перовић 1857, налазила се у манастиру Дужи. У тој школи током 1857, за вријеме проласка А. С. Гиљфердинга кроз Херцеговину, школовало се „осам малишана“. (Александар С. Гиљфердинг, *Путовање по Херцеговини, Босни и Сјанарој Србији*, (Сарајево: ИП „Веселин Маслеша“, 1972), 32). Осим основне школе у Дужима и у самом Требињу је постојала основна школа, основана у приближно истом периоду и могла је почети са радом око 1863. Лингвиста Саво Пујић, истакнути културни дјелатник из Требиња, сматрао је да је школа морала постојати у граду, са чијим мишљењем се и ми слажемо, јер је географски предалеко да ученици из Требиња иду у Дужи у школу (ради се о удаљености од око 13 km). Локација те школе могла би бити на мјесту садашње Београдске улице (некад Билећка улица). (Зоран Мијановић, „Српско-православна основна школа у Требињу“, у: *Трибуна* 12, (Требиње: Музеј Херцеговине Требиње, 2009), 239–241).

⁵ За вријеме устанка Луке Вукаловића (1852–1862) Дучић је био секретар војводи Вукаловићу. Учествовао је у устаничким борбама и проводио је вријеме у једном од устаничких командних центара, манастиру Дужи. Управо је сам устанак у задње вријеме и дошао у кризу, због расправа и неслагања Вукаловића и Дучића. Наиме, устанак је покушао зауставити Омер-паша Латас и нудио им је преговоре. То је изазвало двије струје у устанку: Једну је предводио Вукаловић, који је био за борбу и аутономију Херцеговине, док је другу предводио Дучић, који је био за договоре са властима. Због тог мимолажења, Дучић је отишао из устанка и повукао се на Цетиње. (Види: Лазар Радан, *Устаник у Источној Херцеговини 1875–1878*, (Требиње: Задужбина „Кнез Мирослав Хумски“, 2023), 35–37).

⁶ https://www.bogoslovija.me/?page_id=17 (приступљено на дан 1. март 2023. у 13.25).

⁷ Јован С. Радојчић, *Срби зајадно од Дунава и Дрине...*, 1085.

Путовао је у Беч и Београд у повјерљивој мисији књаза Николе, и управо је остао у Београду, ступивши у службу кнежевине Србије. У Србији је постао предсједник одбора за школе, али и озбиљан тајни агент за припрему устанка у Херцеговини и Босни.⁸ Након тога усавршавао се на Великој школи у Београду и на Сорбони у Паризу, гдје је слушао курсеве из историје, географије и филозофије.⁹

Током Српско–турских ратова 1876–1878. био је командант Ибарске војске и устаничких Јаворских чета, истакавши се као храбар борац и добар војни командант. Након рата радио је у Београду као библиотекар Народне библиотеке, чувар Народног музеја и потпредсједник Великог духовног суда. Осим тога, био је једно вријеме и посланик у Народној скупштини, а и управљао је 1889. Епрахијом жичком, одбивши епископску функцију.¹⁰

Својим вриједним и богатим животописом за себе је обезбидио „улазницу“ за Српску краљевску академију. Био је члан Српског ученог друштва од 1869. Под његовим предсједништвом¹¹ оно се 1892. спојило са Академијом. Од те године, Дучић је био члан Српске краљевске академије, одржавши приступну бесједу на тему „Свети Сава, српска црква и српска Краљевина у XIII веку“. Осим тога, био је дописни члан ЈАЗУ и почасни члан Царске руске академије од 1899.¹²

Током свог четрдесетогодишњег рада објавио је преко стотину писаних радова, научних дјела, у земљи и иностранству. Прикупио је и збирку народних умотворина и дао описе неких манастира, нарочито у Херцеговини. Умро је у Београду, 5. марта 1900. у 68. години живота.¹³

⁸ Дучић је у овом периоду, заједно са Мићом Љубићем и Ником Оканом, био задужен за скоро комплетну политику Србије на просторима Босне и Херцеговине, бавећи се тајним радом. Оваје треба напоменути да је ова тајна агитација била у потпуности обустављена за вријеме посљедњих фаза устанака Луке Вукаловића. Са друге стране, наведена тројка била је главни ослонац владе у Србији за даљу агитацију након смрти кнеза Михаила 1867, која је званично обустављена 1873. (Лазар Радан, *Устаник у Источној Херцеговини...*, 60–65).

⁹ Јован С. Радојчић, *Срби зајадно од Дунава и Дрине...*, 1085.

¹⁰ Исто, 1086.

¹¹ Био је предсједник истог 1889, 1890, 1891. (<https://www.sanu.ac.rs/clan/ducic-nicifor/> (приступљено на дан 28. фебруар 2023. у 14.05)).

¹² <https://www.sanu.ac.rs/clan/ducic-nicifor/> (приступљено на дан 28. фебруар 2023. у 14.05).

¹³ Јован С. Радојчић, *Срби зајадно од Дунава и Дрине*, том 1, А–3, (Нови Сад: Прометеј, 2009), 1086.

Читуља у Босанској Вили

У броју 4, годиште 16, објављеном 28. фебруара 1900, на 64. страници издата је читуља архимандриту Дучићу. Врло богато написана, читуља има један заиста велик степен поштовања за лик и дјело овог познатог Требињца. Сматрају га једним од највећих Срба икада и врло понизно жале што нису имали прилику да иду на сахрану. Читуља, коју преносимо у цјелости гласи: „У престоници драге нам српске краљевине преминуо је 21. фебруара¹⁴ најдостојнији и највећи син овијех српских крајева, велики научењак, књижевник, борац, родољуб и академик српски архимандрит Нићифор Дучић. Велики је то и неоцијењени губитак за сав српски народ, а нарочито за покојникову српску отаџбину, гдје му не можемо наћи ни приближног, а камоли достојног замјеника. Риједак је то човјек за читаво Српство, риједак по својој ванредној способности, по своме узвишеном карактеру и ненадмашеном пожртвовању и родољубљу. Свуда је био први, гдје год се радило о срећи свега Српства, а нарочито о срећи своје српске отаџбине, за коју је и крв своју прољевао, борећи се за ослобођење и уједињење српског народа. Учествојући у ратовима као командант добровољаца¹⁵ и задобио је клицу болести, која га је последице пратила читавог живота и није му дала релативно душом дахнути, док га није и у гроб отјерала, у 68. години живота свога. Живот и славна дјела великог покојника изнијели смо зимус, о прослави његовој (види 19. и 20. бр. Виле 1899)¹⁶, па мислимо да није нужно понављати. Овом приликом ваља нам споменути да не можемо прежалити е нам на вријеме не јавише о смрти архимандирта Дучића, јер Срби Босне и Херцеговине знали би се и друкчије одужити, не само са неколико брзојава. Архимандрит Дучић сахрањен је најсвечаније.

¹⁴ По новом календару у питању је 5. март.

¹⁵ Ради се о већ поменутом Српско-турским ратовима из 1876–1878.

¹⁶ Врло је занимљив овај чланак Виле о Дучићу у оквиру ког је архимандрит заиста изузетно нахваљен и осим тога што је његова слика на насловној страни овог броја, о њему су исписани хвалоспјевни. Нпр. на насловној страници о Дучићу се пише да је „и крстом и пером и мачем урезао своје име на ону стијену прошлости српске, на којој су урезана имена ријетких великана наших“. (Босанска Вила, годиште 14, бр. 19–20, 15. и 30. октобар 1899, 249). У истом броју је направљена и грешка у којој је написано да се родно 21. октобра, док је стварни датум мјесец дана касније. (Босанска Вила, годиште 14, бр. 19–20, 15. и 30. октобар 1899, 250).

На спроводу је био митрополит¹⁷ са двадесет четири свештеника и 3 ђакана, Њ. Величанство краљ Александар, краљ Милан, сви министри и остали великодостојници, чланови академије и других удружења, два пука војске заједно са војном музиком, официрски кор, чиновници и сав народ. У цркви је држао говор сам г. митрополит Инокентије, а на гробљу академик Љубо Јовановић и архим. Кирило. Наши представници из ових крајева брзојавно су изјавили саучешће у име све Босне и Херцеговине и замолише академију да их ко заступа у спроводу. Још брзојавише одаваде: Српско пјевачко друштво „Слога“ и Босанска Вила. Слава великом покојнику и Бог да га прости и помиљује“.¹⁸

Литература:

Објављени извори:

1. Гиљфердинг, Александар С, *Путовање по Херцеговини, Босни и Сјавној Србији*, (Сарајево: ИП „Веселин Маслеша“, 1972).

Периодика:

1. Босанска Вила – Сарајево, 1899–1900.

Монографије:

1. Дучић, Нићифор, *Историја Српске православне цркве од њених осамнаест векова до наших дана и други књижевни радови*, (Гацко: ДОБ, 2002).
2. Радан, Лазар, *Успон и пад у Источној Херцеговини 1875–1878*, (Требиње: Задужбина „Кнез Мирослав Хумски“, 2023).
3. Радојчић, Јован С, *Срби заједно од Дунава и Дрине*, том 1, А–З, (Нови Сад: Прометеј, 2009).
4. Ђоровић, Владимир, *Босна и Херцеговина*, (Београд: СКЗ, 1925).

Научни чланци:

1. Мијановић, Зоран, „Српско-православна основна школа у Требињу“, у: *Трибуна 12*, (Требиње: Музеј Херцеговине Требиње, 2009), 239–270.
2. Радан, Лазар „Архимандрит Мелентије Перовић – између душског калуђера и устаничког војводе“, рад у рукопису, 1–21.

Интернет извори:

1. <https://www.sanu.ac.rs/clan/ducic-nicifor/> (приступљено на дан 28. фебруар 2023. у 14.05).
2. https://www.bogoslovija.me/?page_id=17 (приступљено на дан 1. март 2023. у 13.25).

¹⁷ У питању је митрополит Инокентије Павловић (1898–1905).

¹⁸ Босанска Вила, годиште 16, бр. 4, 28. фебруар 1900, 64.

Msr Lazar Radan
Museum of Herzegovina in Trebinje

THE OBITUARY TO ARCHIMANDRIT NICIFOR DUCIC IN THE BOSANSKA VILA

Summary: Archimandrite Nicifor Ducic (1832–1900), born in Trebinje, was one of the most important Herzegovinians. The previous year marked the 190th anniversary of his birth, which has not been significantly celebrated within our historiographic science. This hard-working son of rugged Herzegovina was a church dignitary - mitron-bearing archimandrite, excellent theologian, academician, church historian, but also an insurgent agent and commander. With his merits, he put our church and people in debt many times over. After a full 67 years of life, he died on March 5 (according to the new calendar) in 1900. After his death, *Bosanska Vila* issued his obituary in number 4 from 1900. This obituary is the subject of this paper, which was written on the basis of scientific methodology, with the aim of pointing out the important "review" of this important paper on the character and work of Archimandrite Ducic.

Key words: obituary, *Bosanska Vila*, Trebinje, church, Nicifor Ducic, Serbia.